

BJURÅKERS KYRKAS TRAPPA OCH RAMP

Antikvarisk medverkan vid ombyggnad för förbättrad tillgänglighet till kyrkan

Bjuråkers kyrka
Bjuråkers socken
Hudiksvalls kommun
Gävleborgs län
2021–2022

Daniel Olsson

Slutrapport
Avser tillstånd enligt KML
Länsstyrelsens dnr: 9045-2020
Beställare: Dellenbygdens pastorat

Bjuråkers kyrkas trappa och ramp

Antikvarisk medverkan vid ombyggnad för förbättrad tillgänglighet till kyrkan

Bjuråkers kyrka
Bjuråkers socken
Hudiksvalls kommun
Gävleborgs län
2021–2022

Rapport 2025:19
Daniel Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2025

Omslagsbild: Rampen vid Bjuråkers kyrka efter avslutad ombyggnad. Foto från nordväst: Daniel Olsson 2022-08-22.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet: © Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281-3181

Print: Trycktrean

Innehållsförteckning

Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning.....	4
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta.....	5
Lagskydd och kulturhistorisk status.....	5
Historik	5
Orsaker till åtgärder.....	7
Trappan och rampen.....	7
Kyrkporten	8
Ärendets fortsättning.....	8
Utförda åtgärder	9
Trappan och rampen.....	10
Kyrkporten	16
Avvikelser från beslut	18
Återstående väsentliga skador.....	18
Antikvariska ställningstaganden	18
Övriga antikvariska iakttagelser.....	19
Källor.....	20
Arkiv	20
Tryckta källor.....	20
Otryckta källor	20
Informanter.....	20

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	9045-2020
Länsstyrelsens beslutdatum:	2020-12-01
Länsmuseets diarienummer:	2021-95/312
Projekttid:	September 2021–januari 2022
Besiktningar:	2021-05-11, antikvarisk medverkan 2021-08-26, antikvarisk medverkan 2021-09-07, antikvarisk medverkan 2021-09-16, antikvarisk medverkan 2021-12-16, slutbesiktning 2022-01-24, efterbesiktning 2022-08-22, fotodokumentation
Antikvarisk medverkan:	Länsmuseet Gävleborg, byggnads-antikvarie Daniel Olsson
Arkitekt:	Göran Persson, Lannås Arkitekter AB, Ljusdal
Huvudentreprenör:	Hälsinge Markentreprenad AB, Ljusdal
Kontaktperson:	Dennis Thorell
Underentreprenörer:	Hedlunds Glas i Ljusdal AB, Ljusdal Nordenståhls El AB, Ljusdal Nordhs Bygg AB, Ljusdal
Fastighetsägare:	Svenska kyrkan, Dellenbygdens pastorat
Kontaktperson:	Lars Grunnesjö
Materialleverantörer: Sten	Bohusgranit
Dörrautomatik	Hedlunds Glas i Ljusdal AB, Ljusdal

Dokumentationsmaterialet förvaras i länsmuseets arkiv.

Sammanfattning

Den nuvarande kyrkan i Bjuråker uppfördes 1748–1749 och exteriören har genomgått ytterst få förändringar sedan dess. Innan ombyggnaden hade huvudentrén, som är belägen mitt på kyrkans västra gavel en ramp från år 2000 som inte uppfyllde nuvarande krav på lutning samt ett broplan som innebar risker vid passage med kistkatafalk. Kyrkporten var därtill tung att öppna. Församlingen anlät arkitekt Göran Persson, Lannås Arkitekter AB, Ljusdal, som tog fram ett förslag till ny ramp samt ombyggd trappa, vilket länsstyrelsen lämnade tillstånd till. I detta ingick även montage av dörrautomatik på kyrkporten. Arbetet har utförts av Hälsinge Markentreprenad, Ljusdal, med Hedlunds Glas, Nordenståhls El och Nordhs Bygg, samtliga Ljusdal, som underentreprenörer. Länsmuseet har deltagit i arbetet som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Daniel Olsson som genomfört sju besök på plats.

Trappan och rampen har utförts i enlighet med de framtagna handlingarna. Den tidigare rampen revs först bort. Efter grävning utfördes grundläggning till 0,4 meters djup under rampen och trappan. Rampen uppfördes och trappan flyttades ut för att skapa ett större broplan. Alla utförda delar godkändes vid slutbesiktningen 2021-12-16, men kyrkportens dörrautomatik kom på plats efter detta och den besiktigades 2022-01-24. Därefter skedde inmålning av sensorerna i en kulör som överensstämde med portens utsida.

Antikvarisk slutbedömning

Hälsinge Markentreprenad har självständigt utfört ombyggnaden av trappan och rampen vid Bjuråkers kyrkas huvudentré i samråd med Dellenbygdens pastorat och Länsmuseum tillsammans med anlitate underentreprenörer. Det utförda arbetet kunde godkännas utan anmärkningar vid slutbesiktningen 2021-12-16. Rampen uppfördes med marksten S:t Erik Rustik i stället för Offerdalsskiffer, men länsstyrelsen hade godkänt detta byte i ett tidigare tillståndsbeslut. Vid slutbesiktningen återstod ännu montering av dörrautomatiken och inmålning av denna i dörrens kulör. Detta utfördes under vintern 2022 och dessa delar har därefter besiktigats av länsmuseum.

Karta

Figur 1. Utdrag ur Cx-kartan med Bjuråkers kyrka markerad med en pil. Huvudentrén är belägen på kyrkans västra sida.

Lagskydd och kulturhistorisk status

Bjuråkers kyrka är skyddad enligt Kulturmiljölagens fjärde kapitel.

Historik

Den nuvarande kyrkan i Bjuråker uppfördes 1748–1749 och då återanvändes delar av murverket från den medeltida stenkyrka som tidigare fanns på platsen. Kyrkobygget i mitten av 1700-talet leddes av byggmästarna och bröderna Anders och Lars Romberg från Bjursås i Dalarna som vid denna tid utförde en rad om- och tillbyggnader av ett antal kyrkor i Hälsingland. Kyrkan är placerad på en höjd i östvästlig riktning med sakristia mot norr och har aldrig haft något torn utan en fristående klockstapel i sydväst byggd 1741. Kyrkobyggnadens exteriör är till största del oförändrad sedan 1700-talet med grå putsad grund, vitputsade fasader

Figur 2. Bjuråkers kyrka från sydöst 1929. Foto: Hartman, Axel Eliassons konstförlag, Stockholm. Bild i Läns museet Gävleborgs bildarkiv, bildnummer: XLM.C91-5148.

samt höga rundbågiga fönster med småspröjsat glas. Taket är utformat som ett brant firsidigt tak vilket är täckt med tjärade kyrkspån och sakristians tak har motsvarande utformning, men är tresidigt. Huvudbyggnadens tak kröns av tre höga järnspiror i svart kulör. Huvudentrén är belägen mitt på den västra fasaden och utgörs av en rundbågig port som består av två dörrblad. Under 1700-talet fanns en trätrappa utanför den nuvarande huvudentrén och den var överbyggd med ett litet vapenhus av trä med brant tak, men detta vapenhus och trappan revs 1861 och ersattes då av den trappa av huggen granit som funnits utanför porten sedan dess. År 2000 uppfördes en ramp av trä med räcke av järn längs den södra delen av den västra fasaden. Den ursprungliga dubbelporten ersattes med en nytillverkad kopia av den tidigare vid en ombyggnad 2007–2008. Läns museet deltog som antikvariskt medverkande vid båda dessa tillfällen.

Figur 3. Kyrkan och del av klockstapeln från sydväst innan ombyggnaden inleddes. Foto: Daniel Olsson, 2021-05-11.

Orsaker till åtgärder

Innan den nu genomförda ombyggnaden var tillgängligheten till kyrkan otillräcklig på flera sätt vilket innebar problem för personer med särskilda behov att besöka kyrkobyggnaden.

Figur 4. Trappan och rampen från sydväst innan ombyggnaden. Foto: Daniel Olsson, 2021-05-11.

Trappan och rampen

Den ramp av trä som tillkom år 2000 hade för brant lutning och uppfyllde således inte dagens krav på tillgänglighet. Eftersom församlingen var mån om att kyrkan skulle vara tillgänglig för så många som möjligt ansågs det viktigt att åtgärda detta. Det fanns även påtagliga risker vid transport av kistor med katafalkvagn då utrymmet på broplanet var väldigt knappt.

Figur 5. Stentrappan från nordväst innan ombyggnaden. Foto: Daniel Olsson, 2021-05-11.

Kyrkporten

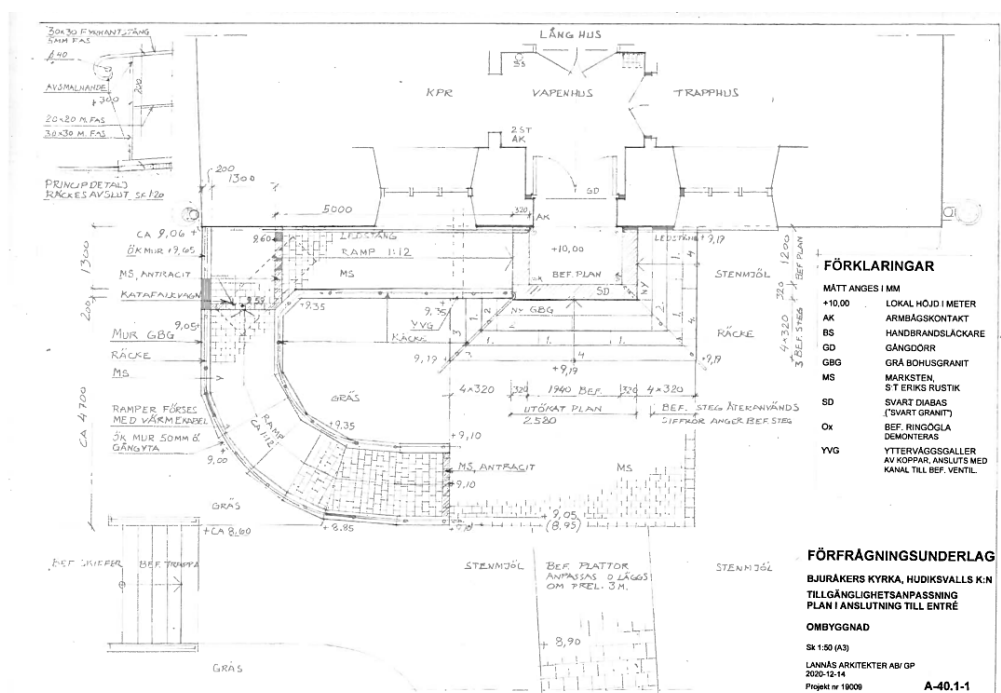
Den nuvarande kyrkporten tillkom som nämndes ovan vid en ombyggnad 2007–2008, vilket innebar att de problem som tidigare tidvis hade funnits att dörren ibland inte gick att öppna eliminerades. Vissa personer har dock trots ombyggnaden haft svårt att orka öppna den relativt tunga trädörren och särskilt problematiskt var det för personer som sitter rullstol eller har behov av rollator. Det fanns således ett behov att förenkla öppnandet av dörren.

Ärendets fortsättning

För att ta fram ett förslag till lösning på de ovan beskrivna problemen anlätade Dellenbygdens pastorat arkitekt Göran Persson, Lannås Arkitekter AB, Ljusdal, som tog fram ett åtgärdsförslag 2019-10-11 samt en rambeskrivning daterad 2020-12-14. Göran Perssons förslag byggde på att den befintliga trappan skulle flyttas ut och förstöras, med återanvändande av befintlig sten i kombination med nytillverkade stenblock. En ny ramp skulle sedan byggas norrut längs kyrkans västra fasad till ett vilplan intill kyrkans nordvästra hörn. Från detta skulle rampen gå i en kvartscirkelrund form mot sydväst så att rampens nedersta del var vänd mot söder. Dellenbygdens pastorat sökte och erhöll därefter länsstyrelsens tillstånd för att genomföra ombyggnaden i enlighet med det framtagna förslaget.

Figur 6. Pardörren som utgör kyrkans huvudentré.
Foto från väster: Daniel Olsson 2021-05-11.

Figur 7. Arkitekt Göran Perssons ritning över den ombyggda trappan och rampen.

Figur 8. Den blivande rampens grundläggning från nordväst. Foto: Daniel Olsson, 2021-08-26.

Utförda åtgärder

Ombyggnadsarbetet har utförts av Hälsinge Markentreprenad AB, Ljusdal, med Hedlunds Glas i Ljusdal AB, Ljusdal som underentreprenör för dörrautomatiken. Läns museet har deltagit i arbetet som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Daniel Olsson som under arbetets gång har gjort sju besiktningar på platsen. Kyrkan nyttjades under hela ombyggnaden och då sattes en provisorisk rak ramp av trä med träräcken upp rakt framför porten, se figur 8 och 9.

Figur 9. Platsen för den blivande rampen från norr. Foto: Daniel Olsson, 2021-08-26.

Figur 10. Rampens översta del under uppförande. Foto från nordväst: Daniel Olsson, 2021-08-26.

Trappan och rampen

Arbetet inleddes med rivning av den befintliga rampen längs den södra delen av kyrkans västra fasad. Trappans järnräcken och handledarna längs kyrkobyggnadens västra fasad plockades bort och trappans steg demonterades varsamt.

Därefter utfördes grävarbete för grundläggningen till cirka 0,4 meters djup under den blivande trappan och rampen. Arbetet intill kyrkans västra fasad utfördes med stor försiktighet då några grundstenar skjuter ut en bit från väggen. I detta fall ställde länsstyrelsen inga krav på arkeologisk schaktövervakning och några fynd påträffades inte heller under grävarbetet.

Figur 11. Rampen under uppförande. Foto från väster: Daniel Olsson, 2021-09-07.

Figur 12. Rampen från nordöst under bygget. Några av elslingorna är utlagda. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-07.

Efter avjämning försågs ytan med markisolering av cellplast som skjuter ut minst 0,6 meter från rampen och sedan fyllning med packad jord. Under projekteringskedet fanns planer på att använda Offerdalsskiffer som beläggning på rampen. Då detta visade sig relativt kostsamt togs ett förslag om användande av marksten av betong av märket S:t Erik Rustik fram vilket länsstyrelsen lämnade tillstånd till i sitt beslut 2020-12-01.

Först sattes rampens sidor upp av färdiga block av Bohus Granit med huggen synlig yta och flammade ändstenar. Därefter fylldes utrymmet mellan rampens sidor med sand som packades med maskin. En ventilationsöppning i kyrkans västra fasad förlängdes med ett rostfritt stålrör fram till rampens stenkant så att denna ventilation skulle kunna vara kvar. Markytan i rampen har försetts med värmeslingor för avisning vilka regleras via termostat och huvudströmbrytare i ett styrskåp som placerades inne på toaletten i kyrkans vapenhus. På rampen och en yta väster om trappan lades grå marksten av märket S:t Erik Rustik av storleken 133×200× 50 mm med en omslutande fris av marksten av storleken 200×200× 50 mm. Vid nivåförändringar har antracitfärgad marksten av motsvarande storlek använts. Rampen har lutningen 1:12 och uppfyller därmed nuvarande lagkrav. Stenblocken av Bohusgranit har försetts med fogsand som fyllning i fogarna.

Den befintliga granittrappan flyttades ut i enlighet med ritningarna och kompletterades med stenar av grå Bohusgranit. Det befintliga vilplanet lämnades orört, dock har dess yttersta del kompletterats med svart diabas för att skapa en tydlig kontrastmarkering. För ytterligare upplysningar om trappans årtalsplåt samt de järnringar som tidigare fanns fastsatta ovanpå trappans vilplan hänvisas till avsnittet *Antikvariska ställningstaganden*.

Rampen och trappan har utrustats med nyttillverkade räcken av smide som utförts i Hälsinge Markentreprenads regi i enlighet med de framtagna ritningarna. Samtliga räcken har tillverkats i en verkstad, men höjderna har justerades på plats så att räcket överkant är 0,9 meter över trappans/rampens överkant. Två nya ledstänger av smide har dessutom tillverkats och satts upp längs kyrkans västra vägg.

Allt järn har rostskyddsbehandlats och målats i korrosivitetsklass C3 i helt svart kulör innan montage på plats.

Figur 13. Den utflyttade trappan från nordväst. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-07.

Figur 14. Trappan efter utflyttning och komplettering. Foto från sydväst: Daniel Olsson, 2021-09-07.

Enligt det ursprungliga förslaget skulle ytan som rampen omgärdar utgöras av gräs. Detta skulle dock bli väldigt svårt att sköta och av denna orsak lades i stället kullersten. Några rader av kullersten lades även utanför rampens yttersta västra del för att ta upp höjdskillnaden mot gången.

Figur 15. Kyrkogårds- och fastighetschef Lars Grunnesjö betraktar den nylagda rampen. Räckert är ännu inte på plats. Foto från nordväst: Daniel Olsson, 2021-09-16.

Den befintliga markstenen väster om trappan lades om så att den ansluter till den nya markbeläggningen av sten närmast trappan.

Skadade putsytor efter borttagande av ramp och handledare längs kyrkans västra fasad har lagats i av Nordfasad AB, Jättendal, med användande av samma puts-material och putskulör som vid fasadrenoveringen av kyrkan 2012–2013.

Figur 16. Rampen och del av trappan från väster med kullerstensläggning i den yta som rampen omgärdar samt väster om rampen för att ta upp höjdskillnaden. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-16.

Figur 17. Den färdiga rampen sedd från trappans vilplan. Foto från söder: Daniel Olsson, 2021-12-16.

Figur 18. Rampens nedre del från sydväst efter montering av smidesräcke. Foto: Daniel Olsson, 2021-12-16.

Figur 19. Detalj av handledare vid trappan längs kyrkans västra fasad. Foto från nordväst: Daniel Olsson, 2021-12-16.

Figur 20. Trappan och rampen efter färdigställande. Foto från sydväst: Daniel Olsson, 2022-08-22.

Figur 21. Rampen efter färdigställande. Foto från sydöst: Daniel Olsson, 2022-08-22.

Kyrkporten

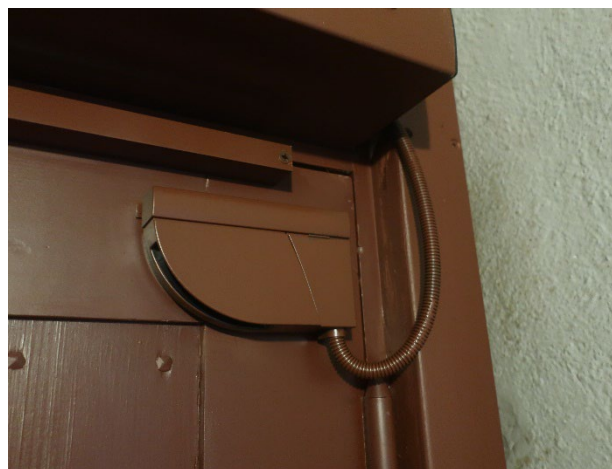
Pardörren lyftes av och kortades av något nedtill så den skulle gå fri mot en ny tröskelkil. Detta arbete utfördes av Nordhs Bygg, Ljusdal. I underkant på dörrbladen har urfräsning skett så att de kunde försees med släplister av gummi mot tröskelkilen. Befintliga tröskelanslag har rengjorts från rost och rostskyddsbehandlats. För att minska nivåskillnaden har en tröskellist av ek tillverkats som har skruvats fast så att den är demonterbar och försetts med fogtätning mot de befintliga vinkelstålen.

För att förenkla öppningen av dörren beslöts att denna skulle försees med dörrautomatik, vilket länsstyrelsen också hade lämnat tillstånd till. Dörrstängaren utfördes av Hedlunds Glas i Ljusdal AB. Nordenståhls El AB, Ljusdal har utfört ledningsdragning till dörrautomatiken. Invändigt har ledningar dragits så dolt som möjligt utanpå befintliga ytskikt, men till den utvändiga armbågskontakten till dörrautomatiken har ett urtag för en ledning utförts i putsen i dörrnischen. Ledningen har sedan putsats över av Nordfasad med samma typ av puts och putskulör som användes vid den senaste fasadrenoveringen. En invändig armbågskontakt har placerats intill portens norra dörrblad. En ny vertikal list av trä har satts upp intill portens norra sida i vapenhuset och listen har målats i brun kulör, RAL8011, det vill säga dörrens befintliga kulör på insidan. Inne i trappen till läktaren har en ny trälist satts upp som målats i samma grå kulör som dörren – NCS S 2502-G.

Dörrens låskista och slutbleck har bytts ut för att anpassas till dörrautomatiken. Dörren har försetts med dörrautomatik som har monterats ovanför dörren i vapenhuset. För att inte de utvändiga svarta sensorerna till

Figur 22. Pardörren från öster efter montering av dörrautomatik ovanför dörrbladen samt dörrsensorer och en vertikal list. Foto: Daniel Olsson, 2022-01-24.

Figur 23. Detalj av inmålade dörrsensorer på det norra dörrbladets insida. Foto från sydöst: Daniel Olsson, 2022-01-24.

dörrautomatiken skulle bli onödigt dominerande beslöts i samråd med länsstyrelsen att de skulle målas in i en lämplig kulör som överensstämde med kyrkportens utsida. Läns museet tog fram en NCS-kulör med hjälp av NCS färgkodblock, nämligen NCS S 5030-Y40R, och denna kulör användes sedan vid målningen. Vid besiktning på plats sommaren 2022 bedömde läns museet att denna kulör smälte väl in.

Figur 24. Dörrsensorn på det södra dörrbladets utsida innan inmålning. Foto från väster: Daniel Olsson, 2021-12-16

Figur 25. Porten från väster efter inmålning av dörrsensorer. Armbågskontakten sitter monterad på väggen till vänster om dörren. Foto: Roger Eriksson, Hedlunds Glas, januari 2022.

Avvikelser från beslut

Renoveringsarbetet har som helhet följt länsstyrelsens tillståndsbeslut. De mindre avvikelser som har gjorts har stämts av med länsstyrelsen.

Återstående väsentliga skador

Trappan, rampen eller kyrkporten har inga återstående kända skador efter ombyggnaden.

Antikvariska ställningstaganden

De flesta ställningstaganden var i detta fall gjorda redan när arbetet inleddes. De frågor som har uppkommit under arbetets gång har behandlats vid de byggmöten som har hållits på plats samt vid övriga kontakter mellan de inblandade parterna.

När arbetet inleddes var redan stenmaterialet beställt. Det är svårt att få exakt samma stenkulör som den befintliga trappan, men läns museet anser att den valda stenen smälter in väl på denna plats.

På en vertikal yta i stentrappan var innan ombyggnaden en järnplåt med året 1750 placerad. Först beslöts att denna skulle tas om hand av församlingen och sparas, men det visade sig att ett antal församlingsbor påtalade att det var väldigt viktigt för dem att denna årtalsplåt sattes tillbaka och så blev även utfört. Den moterades dock i mitten av trappan då den skulle varit svår att se mot det översta stegets svarta kulör. Läns museet anser också att det är bra att det gick att finna en lösning där årtalsplåten kunde sitta kvar i trappan. På trappans vilplan fanns innan renoveringen fyra järnringar. Dessa har varsamt demonterats och sparats av församlingen.

Figur 26. Vilplanet med järnringarna och årtalsplåten monterad vid översta steget innan ombyggnaden. Foto från nordväst: Daniel Olsson, 2021-05-11.

Dörrautomatikens utvändiga sensorer har målats in i portens nuvarande kulör. Vid upprepade tjärning kan dörren med tiden komma att bli allt mörkare, vilket kan få till följd att sensorernas kulör kan behöva justeras för att överensstämja med dörrens övriga ytor.

Figur 27. Årtalsplåten efter återmontering i trappan. Foto från väster: Daniel Olsson, 2022-08-22.

Övriga antikvariska iakttagelser

Som omnämnts tidigare gjordes inga arkeologiska fynd under grävarbetet inför trappans och rampens grundläggning. Inte heller i övrigt gjordes några särskilda antikvariska iakttagelser i samband med denna renovering.

Figur 28. Kyrkan och klockstapeln från sydväst efter avslutad ombyggnad av trappan och rampen. Foto: Daniel Olsson, 2022-08-22.

Källor

Arkiv

Länsmuseet Gävleborg. Ärendearkiv. Hudiksvalls kommun, Bjuråkers socken, Bjuråkers kyrka.

Tryckta källor

Olsson, Daniel. *Bjuråker kyrkas fasadrenovering. Antikvarisk medverkan vid renovering av kyrkobyggnadens putsade fasader*. 2017. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2017:01. Gävle.

Otryckta källor

Lindgren, Anna. *Bjuråkers kyrka. 2000. Antikvarisk kontroll vid invändig upprustning och anläggande av handikappramp*. Slutredovisning, Länsmuseet Gävleborg, Gävle.

Olsson, Daniel. *Bjuråkers nya kyrkport. 2008. Antikvarisk kontroll vid borttagande samt nytillverkning av port till Bjuråkers kyrka*. Slutredovisning, Länsmuseet Gävleborg, Gävle.

Persson, Göran. *Bjuråkers kyrka. Bjuråkers kyrkby 16:1, tillgänglighetsanpassning. Rambeskrivning, förfrågningsunderlag*. Lannås Arkitekter AB, 2020-12 14.

Uppsala stift. 2004. *Bjuråkers kyrka, Gävleborgs län. Underhålls- och åtgärdsplan. Kronologi och karaktärisering*.

Informanter

Grunnesjö, Lars. Kyrkogårds- och fastighetschef Dellenbygdens pastorat. Muntliga uppgifter i samband med ombyggnaden 2021–2022.

LänsMuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se